

u.« V izdaji za drugi razred naslednje leto pa nahajamo že na str. 199 pod »§ 8. Priporniki 1. Izgovori kol, soľ... prav, nov! Pazi na ustnice! Ali prestrezajo pot zraku z zaporo? Kako pa? (Samo s priporo)... Glas ų tvorita obe ustnici s priporo zračnega toka; zato ga imenujemo dvo-ustnični (bilabialni) pripornik.« V »Slovenski slovnici za tretji in četrti razred« (1940), pri kateri je med sestavljavci imenovan tudi Breznik, se na str. 5 pri pripornikih na prvem mestu navaja: »Priporo delamo v slovenščini: a) z obema ustnicama pri glasu ų; zato imenujemo ta glas dvoustnični (bilabialni) pripornik.« Končno je v »Slovenski slovnici« (1947) na str. 11 pod »§ 5 črka l«: »Na koncu besed in pred soglasniki razen j zaznamuje črka l dvoustnični ų.« Isto je rečeno v naslednjem § o v. Temu naj dodam še to, da se n. pr. v »Slovenski jezikovni vadnici za 4. razred osnovne šole, druga, predelana izdaja« (1951) na str. 119 omenja: »V jezikovni vadnici za tretji razred smo povedali, da izgovarjamo soglasnika »l« in »v« včasih podobno kot »u«, to je kot dvoustnični ų.« Tako se otroci uče kakor iz katekizma pa bodi kar bodi.

Povod za ta spis mi je bil prof. R. Kolariča prispevek »Znaka ų in w v naših slovnicih in v Slovenskem pravopisu 1950« (Jezik in slovstvo 1955/6, I 45—46, štev. 2). Po začetnem razpravljanju v mojem smislu pa stoji zopet v končnem pravilu, da knjižna slovenščina rabi le dvo-ustnični ų, odpravlja pa Kolarič w. Njega sem tudi pismeno obvestil o svojem mnenju. Gori navedene učbenike sem po ljubeznivosti sestavljavec prejemal, toda ob prejemu nisem imel seveda ne potrebe ne prilike in tudi ne časa, jih pregledavati. Prof. Ramovš, kakor je videti, takisto ni sledil tej pedagoški panogi slovenistike, saj je znano, da je njega predvsem zanimal živi ljudski govor in manj knjižni jezik, ki mu je bil v nekih pojavih umeten. Fonetiko slovenskega knjižnega jezika bo treba še pretresti, kar bo v prid tudi bodoči izdaji pravopisa.

F. Bezljaj

O BESEDAH IN IMENIH

Ozka medsebojna zveza med besedami in imeni, o kateri sem govoril zadnjič, nam odpira nove, mnogo širše možnosti pri študiju besednega zaklada. Tiste besede, ki so obenem krajevna imena, so po veliki večini zelo stara dediščina. Zgodovinarji in jezikoslovci se strinjajo, da je bila notranja kolonizacija našega ozemlja v XIII. stoletju že v glavnem zaključena, in čeprav je proces dajanja imen nenehoma tvoren, je odstotek takšnih krajevnih, rečnih, gorskih in ledinskih imen, ki se šele kasneje pojavijo v jeziku, tako neznaten, da je komaj vredno govoriti o njih. Za primer bi navedel imena Tabor, ki se pojavijo verjetno šele za turških napadov, ali še mlajša imena Kandija, ki jih je več na ozemlju nekdanje habsburške države in vsa datirajo iz kandijske vojne (začetek 1645)¹.

Ako izvzamemo prevzeta antična imena tipa Sava, Drava, Celje, Ptuj, moremo sklepati, da so bila vsa krajevna imena v prvih stoletjih po naselitvi žive besede. To velja tudi za germanske in romanske izposojenke, ki se večkrat pojavljajo v toponomastiki, čeprav danes o občin imenih ni več sledu. Za imena Čadrga, na Čadrih, s Čadriga na Primorskem moramo nastaviti neko občno ime *čadrga iz romanskega c a t a r a c t a², za pomen pa lahko sklepamo iz zahodnonemških besed in imen Kaderich, Käderich, Kiedrich, kar pomeni strmo gorsko sotesko, strmo pot za vlako lesa³.

Zelo verjetno pa je, da nekatere osnove, ki so jih Slovani prinesli s seboj iz pradomovine, pomensko že zelo zgodaj niso bile več jasne, naj omenim n. pr. Drežnico iz drězga (veja, dračje, gozd), ki od prvega naselitvenega vala dalje ni bila več tvorna in je ne najdemo v ledinskih imenih.

To velja tudi za vsa stara osebna imena. Vsa so bila nekoč žive, razumljive besede, čeprav so različne manjšalne in ljubkavalne pripone in okrajšave včasih že kmalu temeljito zabrisale pomen. Vendar je pri jeziku s skromnim srednjeveškim pismenstvom mogoče rekonstruirati mnogo dejstev s kombinacijo besed in imen. Včasih je kaka beseda ohranjena samo osamljeno v lokalnem govoru, površina krajevnih imen pa kaže na nekdanjo razprostranjenost. Tako je pri nas in po Hrvaškem več studencev z imenom Izber; beseda izber s pomenom tolmana pa je danes živa samo še v Borjani. Nedavno je dialektolog Tine Logar na Pohorju zapisal neznano besedo a d r i c a za rdečo mravljvo. Etimološko bi bilo to najbolj preprosto izvajati iz praslovanskega гѣдѣръ s pomenom rdeč, temnorjav. Ker pa je pridevnik rědřy j izpričan samo v ruščini, bi bil obstoj te besede v slovenščini zelo dvomljiv, ako ne bi bilo na Dolenjskem tudi krajev Ardro pri Raki, pisano okrog 1400 Rederen⁴, ter Arto, starejše Ardro pri Studencu poleg potoka Ardra (Straža pod Roviščem), napisano 1575 Ertra⁵. Ker pri zahodnih in južnih Slovanih niti v slovarjih niti v krajevnih imenih ni sledu o tej osnovi, gre gotovo za narečno ostalino katerega od slovanskih plemen, ne pa za skupno slovansko besedo, čeprav nastopa že v cerkvenoslovanskih tekstih.

Med takšne zanimive starine bi spadala tudi beseda abrc ,majhna oteklina', oberc ,mehurček na koži od pika', ki sem jih našel v rokopisnem dialektičnem slovarju znanega prevajalca Sienkiewiczza v slovenščino, izobraženega kmeta F. Miklavca iz Ribnice na Pohorju. V slavistiki je že star spor, ali je slovensko ober, češko obr, slovaško obor, obrin s pomenom velikana identično s staroruskim ob (ъ)rinъ ,Avar'. V zvezi s tem imenom se je že večkrat omenjalo slovensko krajevno ime Vobre in Vobrska gora na Koroškem, nemško Heimbürg, starejše Hunen-, Hiunenbürg⁶. Vendar je za pojem velikana v poljščini beseda ołbrzym, starejše obrzym poleg glagola obrzmieć ,oteči, napihnuti se' iz starejšega obrъmčiti⁷, kar se lepo ujema s pomenom zgoraj navedenih slovenskih narečnih besed. Vsi poskusi razlage se sučejo okrog turško-tatarskega narodnostnega imena apar, abar, avar, grškega óbrimos ,silen, močan' in pomenske enakega gotskega abrs, ki je po Machkovem mnenju prevzet iz slovanščine. Omenjene slovenske dialektične besede

bi govorile za križanje dveh različnih osnov. Zato je še teže pojasniti imensko gradivo. Rusko Obrovo je najbolj verjetno iz osebnega imena, pri srbohrvaškem Obrov in Obrovac⁸ pa je mogoče misliti tudi na slov. in sbh. o b r o v ‚okop, meja med njivama‘. Slovensko Obir, dial. Obêr, Obêrja, napisano 1560 Obier⁹, pa skoraj gotovo ne more biti od o b e r že zaradi deklinacije. Morda je svojilna izvedenka s pripono -jъ iz osebnega imena. Vendar so podobna imena Obirsko, 1154 Obriach¹⁰ in Oberč pri Vitanju, 1771—2 Obierz, Obirz¹¹. Ker je Obir samotna, izolirana gora, je mogoče pri teh imenih misliti tudi na krajepisni pojem ‚nabreklina‘. Nepojasnjene pa ostanejo Obrne v Bohinju, 1493—1501 Obernach¹², in Obrje na Posavju, 1490 Albriach¹³.

Morda je še kje drugje po Slovenskem kakšna narečna beseda ali ime, ki bi pomagala pojasniti to težavno skupino. Dobrodošel bi bil vsak podatek. Niti slovenski dialektični besedni zaklad niti imena še niso sistematično zbrana in marsikdo pri nas bi z veseljem sodeloval pri tem delu, če bi se zavedal posameznih problemov.

¹ Skok, Etnolog VII, 68 in 70. ² Kelemina, GMS XIV, 85. ³ Bach, Deutsche Namenkunde II, 2, 80. ⁴ M. Kos, STL. ⁵ Kaspret, Gradivo, rkp. ⁶ Lessiak, Carinthia 1922, 6. ⁷ Machek, Slavia XX, 214. ⁸ Vasmer, REW II, 244. ⁹ IÖA, 114. ¹⁰ Jaksch, MDC III, 352. ¹¹ Mell-Pirchegger, Gerichtsbeschr., 402 in 428. ¹² M. Kos, STL.

F. Tomšič

ŠE O VELIKI ZAČETNICI

Ko še ni izšel moj članek o mali začetnici v JiS, št. 4—5, je dobilo uredništvo dva dopisa, ki oba obravnavata vprašanje velike in male začetnice, in sicer oba s sadjarskega področja. Oba pisca, prof. Ado Darian in prof. Danica Bizjak, sta pisala zaradi člankov, ki jih je v mesečniku Sadjarstvo, vinarstvo in vrtnarstvo, št. 9—11 iz leta 1955, napisal pomolog prof. Josip Priol. Ta namreč zahteva, naj se vsa imena sadnih sort brez izjeme pišejo z veliko začetnico, ker da so lastna imena in da edino takšna pisava ustreza Slovenskemu pravopisu. Oba pisca dopisov odklanjata Priolovo stališče. Stvar sega v sedanji obliki resda samo na sadjarsko področje, pa se prav lahko razširi na vsako drugo, je torej pereča in zato potrebna, da si jo ogledamo nekoliko natančneje.

Kaj pravzaprav prof. Priol zahteva in kako je prišel do svojih sklepov? Pisec ugotavlja, da so doslej pisali pomoločka imena neenotno, včasih z veliko, včasih z malo začetnico, vendar brez pravega kriterija. Nespametno in nelogično da je, če pišemo imena sort, ki so imenovane po slavni pomologih, genetikih in drugih zaslužnih možeh, z malo začetnico, kot n. pr. Cox oranžna reneta — cox ali celo koksova oranžna reneta, Loeschnigova reneta — loeschnigova ali lešnikova reneta, Baumannova reneta — baumannova reneta itd. Z veliko da se morajo pisati tudi imena takšnih sort, ki niso imenovana po raznih osebah, kot n. pr. Bobovec, Mošancelj, Krivopecelj, Kanadka itd. S tem se namreč poudari